

<p>BOSNA I HERCEGOVINA VIJEĆE MINISTARA Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje</p>		<p>БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА САВЈЕТ МИНИСТАРА Агенција за предшколско, основно и средње образовање</p>
--	---	--

DRUŠTVENO-HUMANISTIČKO PODRUČJE

ZAJEDNIČKA JEZGRA NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA ZA HISTORIJU DEFINIRANA NA ISHODIMA UČENJA

ZINPP za historiju definirana na ishodima učenja

Voditeljica projekta:

mr. sci. Marija Naletilić

Vanjski saradnici:

Slobodanka Antić, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu

George Stephen Bethell, konsultant u firmi „Anglia Assessment“, Velika Britanija

John Hamer, konsultant u firmi „AlphaPlus“, Velika Britanija

prof. emeritus Ivan Ivić, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

mr. sci. Snježana Koren, Filozofski fakultet u Zagrebu

Vojko Kunaver, Zavod za školstvo Republike Slovenije

vanr. prof. dr. sci. Ana Pešikan, Filozofski fakultet u Beogradu

Felisa Tibbitts, „Human Rights education associates“, Boston, SAD

Projektni tim:

Maja Stojkić, direktorica Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Marija Naletilić, voditeljica projekta, šefica Odjela za zajedničku jezgru nastavnih planova i programa

Danica Vasilj, zamjenica voditeljice projekta, stručna savjetnica za razrednu nastavu

Odbor za reformu nastave historije:

mr. sci. Nenad Bošković, mr. sci. Bojana Dujković-Blagojević, Nada Đerek, Dobrila Đukanović, Mirza

Fazlović, Lejla Hamzagić-Kovačević, Mula Imamović, dr. sc. Ivo Miro Jović, Mihael Karanović, Aida

Kovačević, Slavica Kuprešanin, Milija Marjanović, dr. sci. Draga Mastilović, Damir Mikulić, mr. sci.

Marija Naletilić, dr. sci. Edin Radušić, dr. sci. Midhat Spahić, Ismet Strujo, Stela Struhl-Pejić, Danica

Vasilj, Mirla Vukoja, dr. sc. Tihomir Zovko

Radna grupa:

mr. sc. Marija Naletilić, Danica Vasilj, Damir Mikulić, Slavica Kuprešanin, Midhat Spahić, Snježana

Melunović, Mirza Čehajić, Sanda Krivdić, Haris Duraković, Milija Marjanović, Viktorija Bošnjak, Mira

Sobot, Ejub Alagić, Mula Imamović, Danijela Tomičić, Mirela Vukoja

Projekt podržala Misija OESS-a u BiH i Ambasada SAD-a u BiH

Napomena

Izrazi napisani u jednom gramatičkom rodu odnose se podjednako na ženski i muški rod.

”Ovaj projekat je omogućila velikodušna podrška američkog naroda putem Američke ambasade u Sarajevu i svi stavovi, mišljenja i zaključci izneseni u projektu ne odražavaju nužno stav Američke ambasade ili Vlade SAD, već isključivo autora.“

SADRŽAJ

Uvod	4
Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za historiju definirana na ishodima učenja.....	6
Tablični prikaz oblasti, komponenti i ishoda učenja	18
Shematski prikaz oblasti i komponenti.....	20
Ključne kompetencije – prožimajuće teme za historiju	21
Literatura.....	23

UVOD

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (APOSO) izradila je *Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa (ZJNPP) za historiju definiranu na ishodima učenja* logičnim slijedom po završetku izrade ZJNPP za društveno-humanističko područje definirane na ishodima učenja.

U okviru projekta *Historija za budućnost: kroz obrazovanje ka pomirenju*, koji je proveo OSCE u BiH osnovan je Odbor za reformu nastave historije u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: Odbor), koji je počeo s radom 2011. godine, a Agencija s izradom ishoda učenja 2012. godine. Budući je Odbor 2014. godine definirao oblasti, komponente, ishode učenja i indikatore za kraj šestog, sedmog, osmog i kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja. Misija OSCE-a rezultate rada Odbora službeno je uručila Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje. APOSO je dalje nastavila proces definiranja indikatora za kraj srednjoškolskog obrazovanja i time je završen sveukupan Dokument *ZJNPP za historiju definirana na ishodima učenja*. O rezultatima rada Odbora informirano je 600 nastavnika na području Bosne i Hercegovine, kao i svi ministri obrazovanja u BiH i direktori pedagoških zavoda, Zavoda za školstvo i Pedagoške institucije Distrikta Brčko BiH.

U *Zajedničkoj jezgri nastavnih planova i programa za historiju definiranoj na ishodima učenja* određene su oblasti koje sadržavaju komponente, a za svaku komponentu definirani su ishodi učenja,¹ kao i indikatori za svaki ishod učenja uvažavajući specifičnosti nastavnoga predmeta historije. Indikatori su definirani u skladu s razvojnim uzrastom učenika na kraju šestoga razreda (uzrast od 11, 12 godina), na kraju sedmoga razreda (uzrast 12, 13 godina), na kraju osmoga razreda (uzrast 13, 14 godina) na kraju devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (uzrast od 14, 15 godina) te na kraju srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (uzrast od 18, 19 godina). U periodu od maja do oktobra 2015. godine Agencija je završila proces izrade Dokumenta.

Polazna tačka za izradu *Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za historiju definirane na ishodima učenja* jest *Identificiranje ključnih kompetencija i životnih vještina u BiH (2011)*, te rezultati analize važećih NPP-a u BiH, Sloveniji, Finskoj, Australiji i SAD-u.

Tokom definiranja *Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za historiju definirane na ishodima učenja* učestvovali su u prvoj fazi rada u organizaciji OSCE-a članovi Odbora za reformu nastave historije, a potom članovi Radne grupe u organizaciji Agencije sastavljene od predstavnika zavoda, predstavnika ministarstava obrazovanja, nastavnika, srednjoškolskih profesora i stručnih savjetnika Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje.

Tokom procesa definiranja mjerljivih, konkretnih i jasnih ishoda učenja i indikatora² Radna je grupa koristila aktivne glagole u prezentu, na osnovu revidirane Bloomove taksonomije, koji odražavaju znanje, vještine i stavove, odnosno kompetencije važne za život u 21. vijeku.

Osnova učenja historije jeste:

- razumijevanje uslova života i rada u prošlosti i sadašnjosti kako bi se učenici osposobili za život i rad u budućnosti;
- razvoj čovjeka i društva, kao i proučavanje i vrednovanje prošlih događaja;
- vrednovanje i čuvanje kulturne baštine svojeg zavičaja, države, evropske i svjetske kulturne baštine;
- analiza društvenih sistema, kulturnoga naslijeđa, vjerske i kulturne tradicije i vrijednosnih sistema koji su dio ljudskoga života i koji ga oblikuju.

Usvojena znanja, sposobnosti i vrijednosti predstavljaju osnovu za učenikov odgovoran odnos prema samome sebi, prema drugima i prema svemu što ga okružuje. Učenikova usvojena znanja, sposobnosti i vrijednosti pomažu mu u razumijevanju i prihvatanju kulturnih, religijskih, nacionalnih,

¹ Vidjeti prilog 1. *Oblasti, komponente i ishodi učenja* i prilog 1.1 *Shema oblasti i komponente*.

² Brojevi definiranih ishoda u Dokumentu prate pokazatelje pod istim brojem, ali za različiti uzrast.

rasnih, socijalnih, spolnih, rodnih i drugih različitosti, te za aktivno i odgovorno učestvovanje u društvenomu životu.

Također, tokom izrade Dokumenta uključene su ključne kompetencije, kao što su matematička pismenost, kulturna svijest i kulturno izražavanje, kreativno-produktivna kompetencija, učiti kako se uči te socijalna i građanska kompetencija. Navedene ključne kompetencije uključene su u Dokumentu kao prožimajuće teme za historiju u definiranim indikatorima.³

Cilj *Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za historiju definirane na ishodima učenja* je razvoj historijskog mišljenja do kojeg dolazimo usvajanjem temeljnih historijskih znanja koja se odnose na poznavanje najvažnijih činjenica, datuma i historijskih osoba, te razumijevanje temeljnih historijskih pojmova, kao i stjecanjem pet vještina, a to su:

- hronološko mišljenje;
- razumijevanje historijske naracije;
- analiza historijskih događaja i njihove interpretacije;
- historijsko istraživanje i
- analiza vrijednosnih historijskih tema i zauzimanje stavova.

Dakle, cilj nastave historije nije samo usvajanje temeljnih činjeničnih podataka i razumijevanje temeljnih historijskih pojmova nego i razvoj pet temeljnih vještina koje će kod učenika razviti kompetencije historijskog mišljenja.

Stoga, nastava historije treba biti usmjerena ne samo na učenje historijskih podataka nego i na razvoj historijskih pojmova drugog reda – metapojmova.⁴

Nauci zastupljenoj određenim nastavnim predmetom cilj je naučiti djecu ne samo određenim znanjima i vještinama nego i doprinijeti njihovom razvoju mišljenja i razvoju ličnosti. Razvoj metapojmova predstavlja veliki doprinos obrazovanju podjednako kao i odgoju razvijajući toleranciju na različitost, multiperspektivnost, otvorenost, kritičko mišljenje i razumijevanje konteksta.

³ Vidjeti prilogu 2. Ključne kompetencije – prožimajuće teme za društveno-humanističko područje.

⁴ Odbor za reformu nastave historije: preporuke nadležnim ministarstvima obrazovanja i pedagoškim zavodima u BiH

OBLAST 1: HISTORIJSKI IZVORI I PROUČAVANJE HISTORIJE**Ishodi učenja**

1. Provodi školska istraživanja kako bi ispitao prošlost i sadašnjost.
2. Pokazuje drugima historijsko znanje i razumijevanje.
3. Tumači prošlost temeljem didaktički oblikovanih historijskih izvora i razumije šta sve može utjecati na pisanje historijeotkriva različita historijska stajališta na historijske događaje i određuje kontekst u kojem su ta gledišta nastala (kritičko mišljenje).

Indikatori u skladu s uzrastom za:

Komponente:	Kraj 6. razreda (11, 12 god.)	Kraj 7. razreda (12, 13 god.)	Kraj 8. razreda (13, 14 god.)	Kraj devetogodišnjeg obrazovanja i odgoja (14, 15 god.)	Kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18, 19 god.)
Poznavanje i pronalaženje izvora	1.1 Razlikuje vrste historijskih izvora, njihovu podjelu i vrijednost.	1.1 Razlikuje vrste historijskih izvora, njihovu podjelu i tumači kriterij podjele.	1.1 Bira i određuje različite historijske ili arheološke izvore važne za proučavanje određene teme.	1.1 Proučava određenu temu, postavlja ključna pitanja i određuje različite odgovarajuće izvore u svrhu istraživanja teme.	1.1. Proučava određenu temu, postavlja ključna pitanja, procjenjuje različite izvore i daje kritički osvrt.
Rad s izvorima: postavljanje pitanja o izvorima, pronalaženje podataka na temelju izvora, organiziranje, analiziranje i sinteza podataka	1.2 Bilježi odgovarajuće podatke sa svrhom iz ponuđenih izvora.	1.2 Pronalazi podatke iz jednostavnih grafičkih i statističkih izvora (npr. tablica, grafikona, grafičkih prikaza).	1.2 Razlikuje prednosti i nedostatke raznih historijskih izvora, npr. Ko je napravio historijski izvor i koje mu je porijeklo?	1.2 Prikuplja podatke iz određenih didaktički oblikovanih izvora kako bi ispitao prošlost. 1.3 Utvrđuje značaj izvora (obrazlaže prednosti i nedostatke) i zaključuje o prošlosti.	1.2. Prikuplja podatke iz određenih historijskih izvora, analizira ih i na osnovu toga donosi zaključke o prošlosti

<p>Priopćenje o historijskom znanju i razumijevanju historije (pisanje historije, odgovaranje na pitanja)</p>	<p>2.1 Organizira historijske podatke hronološki odgovarajući na pitanja o ljudima, događajima, objektima i mjestima u prošlosti.</p>	<p>2.1 Odgovara na pitanja koristeći historijske podatke iz didaktički oblikovanih izvora.</p>	<p>2.1 Interpretira historijsko znanje potkrepljujući ga dokazima u raspravi pisanjem kraćih historijskih tekstova, crtanjem, grafičkim ili dramskim prikazom; i uz korištenje informacijskih tehnologija tamo gdje je to moguće i primjereno.</p>	<p>2.1 Interpretira historijsko znanje iznošenjem dokaza u raspravi, pisanjem kraćih historijskih tekstova, crtanjem, grafičkim ili dramskim prikazom i uz korištenje informacijskih tehnologija tamo gdje je to moguće i primjereno.</p>	<p>2.1. Daje kritički osvrt o historijskom događaju uz korištenje informacijske tehnologije (esej, grafički prikaz itd).</p>
<p>Tumačenje temeljeno na historijskim izvorima (kritički stav spram prihvaćenih izvora)</p>	<p>3.1 Prepoznaje kako se nastalo mišljenje o nekom događaju može razlikovati od činjenica i podataka o njemu.</p>	<p>3.1 Objašnjava neke događaje iz prošlosti koji se različito tumače.</p> <p>3.2 Uspoređuje dvije verzije određenog historijskog događaja koristeći vizuelne i pisane izvore.</p> <p>3.3 Razlikuje izvore nastale neposredno nakon događaja i izvore nakon vremenske distance.</p>	<p>3.1 Provjerava određeno historijsko tumačenje postavljajući pitanja o porijeklu određenog historijskog izvora.</p> <p>3.2 Pronalazi i pobraja razloge zbog kojih se prošlost predstavlja i tumači na različite načine.</p> <p>3.3 Objašnjava kako različiti vrijednosni sistemi i tradicije mogu utjecati na način kako će se tumačiti određeni događaji iz prošlosti.</p>	<p>3.1 Procjenjuje određene sadržaje, odnosno kako historičar konstruira historiju pišući o događajima iz prošlosti i prosuđuje zašto historija nije u cijelosti objektivna ili neutralna.</p> <p>3.2 Analizira uzroke koji su utjecali na pisanje historije.</p> <p>3.3 Razlikuje značajne podatke od nevažnih, ključne od sporednih i provjerljive od neprovjerljivih podataka u historijskim kazivanjima i pričama.</p>	<p>3.1 Procjenjuje okolnosti koje su utjecale na stav historičara prilikom pisanja historije.</p> <p>3.2 Daje kritički osvrt o podacima u primarnim i sekundarnim historijskim izvorima.</p> <p>3.3. Procjenjuje određene historijske događaje na temelju historijskih izvora.</p>

				3.4 Tumači određene historijske događaje na temelju didaktički oblikovanih izvora.	
Slika o prošlosti na osnovu arheoloških nalaza i sjećanja	3.4 Bira i određuje elemente koji predstavljaju neke aspekte iz prošlosti koja se proučava, kao doprinos školskoj izložbi, školskom muzeju ili lokalnom arhivu.	3.5 Opisuje kako arheolozi i historičari izvode zaključke na temelju arheoloških ostataka iz prošlosti i usmene predaje.	3.4 Opisuje ključna obilježja i načine korištenja materijalnih ostataka iz prošlosti u datom kontekstu. 3.5 Objašnjava važnost konzerviranja i čuvanja naše prirodne i kulturne baštine, npr. objekata, lokaliteta.	3.5 Bira kulturno-historijske spomenike, simbole kako bi objasnio (kulturu sjećanja) njihova različita tumačenja. 3.6 Objašnjava kako i zašto se mogu razlikovati sjećanja ljudi o prošlosti.	3.4 Procjenjuje sjećanja svjedoka o istom događaju iz prošlosti. 3.5 Ispituje tumačenja kulturno-historijskih spomenika u različitim historijskim kontekstima.

OBLAST 2: HISTORIJSKO ZNANJE I RAZUMIJEVANJE: HISTORIJSKO VRIJEME I HRONOLOGIJA**Ishodi učenja**

1. Zna i razumije kategorije historijskog vremena.
2. Koristi se različitim načinima prikazivanja historijskog vremena i hronologije.
3. Razumije historijska razdoblja, kako su povezani događaji u njima, objašnjava glavne pravce, procese i probleme iz prošlosti smještajući ljude i događaje u vremenski i prostorni okvir.
4. Razumije kako se mijenja stajalište u ovisnosti od vremena i prostora.

Indikatori u skladu s uzrastom za:

Komponente	Kraj 6. razreda (11, 12 god.)	Kraj 7. razreda (12, 13 god.)	Kraj 8. razreda (13, 14 god.)	Kraj devetogodišnjeg obrazovanja i odgoja (14, 15 god.)	Kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18, 19 god.)
Kategorije historijskog vremena (razlikovanje historijskog i kalendarskog vremena)	<p>1.1 Razlikuje prošlost, sadašnjost i budućnost.</p> <p>1.2 Objašnjava kategorije kalendarskog vremena: godina, decenija, vijek i milenij; razlikuje značenja termina prije naše ere i poslije naše ere i kako postoje i drugi načini računanja vremena.</p> <p>1.3 Mjeri i računa vrijeme i prevodi jednu kategoriju historijskog vremena u drugu.</p>	<p>1.1 Razumije značenje i razvrstava po kategorijama historijsko vrijeme: godina, decenija, vijek i milenij koristeći termine prije naše ere i poslije naše ere kao referentnu tačku.</p> <p>1.2 Mjeri i računa vrijeme i prevodi jednu kategoriju vremena u drugu.</p> <p>1.3 Objašnjava potrebu računanja vremena, uvjetovanost vremenskih odrednica</p>			

		načinom života (kako potreba, odnosno nužda tjera na uređenje prirodnih ritmova i tehnološki razvoj).			
Upotreba različitih načina prikazivanja historijskog vremena i historijskih događaja	<p>2.1 Koristi vremensku liniju (lentu vremena) kako bi označio kategorije kalendarskog vremena povezane s događajima, ljudima i društvenim promjenama upotrebom termina prije naše ere i poslije naše ere.</p> <p>2.2 Kreira vremensku liniju (lentu vremena) i dijagrame poradi prikaza historijskog razdoblja i događaja u datom historijskom razdoblju.</p>	<p>2.1 Označava događaje o kojima uči na vremensku liniju (lentu vremena) upisujući ključne odrednice.</p> <p>2.2 Pravi vremensku liniju (lentu vremena) i objašnjava podatke date na vremenskoj liniji (lenti vremena).</p> <p>2.3 Predstavlja grafički ili maketom trajanje pojedinih historijskih razdoblja (prahistorija, stari vijek, srednji vijek, savremeno doba), kako bi se međusobno uporedilo njihovo trajanje.</p>	<p>2.1. Pravi vremensku liniju (lentu vremena) i smješta važne događaje i razvoj iz svjetske historije u njihov hronološki slijed.</p> <p>2.2 Postavlja različite vremenske crte s glavnim događajima, osobama i historijskim razdobljima koje proučava.</p> <p>2.3 Služi se podacima iz hronoloških tabela ili sinhroniziranih tabela⁵ kako bi odgovorio na postavljeni zadatak.</p>	<p>2.1 Koristi sinhroniziranu tabelu pri opisu određenoga historijskog razdoblja, te odgovara na postavljena pitanja i zadatke.</p> <p>2.2 Samostalno izrađuje sinhroniziranu tabelu za određeno historijsko razdoblje.</p> <p>2.3 Koristi različite načine predstavljanja trajanja historijskih događaja, kao i njihov redoslijed.</p>	<p>2.1. Kreira vremensku lentu, u nju unosi zadate podatke (godine, periode, pojmove, procese i sl.)</p> <p>2.2. Samostalno izrađuje sinhroniziranu tabelu za određeno historijsko razdoblje i o određenim historijskim događajima.</p> <p>2.3. Osmišljava načine predstavljanja historijskih događaja.</p>

⁵ Sinhronizirana tabela– tabela u kojoj su prikazani događaji koji su se istodobno događali bilo na različitim prostorima, bilo po različitim oblicima društva.

<p>Historijska razdoblja i povezanost događaja u njima</p>	<p>3.1 Razlikuje kriterij određivanja prahistorije i historije (pojava pisma), obilježja prahistorije i staroga vijeka.</p> <p>3.2 Imenuje historijske periode.</p> <p>3.3 Hronološki reda ponuđene datume i periode.</p>	<p>3.1 Objašnjava obilježja srednjega vijeka (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke prilike).</p> <p>3.2 Stavlja u vezu vrijeme i historijska razdoblja.</p>	<p>3.1 Objašnjava obilježja novog vijeka (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke prilike).</p> <p>3.2 Stavlja u vezu vrijeme i historijska razdoblja.</p> <p>3.3 Povezuje historijske događaje i procese različitih konteksta istog historijskog perioda.</p> <p>3.4 Određuje kojem historijskom razdoblju i prostoru pripadaju različiti ponuđeni historijski događaji.</p>	<p>3.1 Ukazuje na ključna obilježja određenih historijskih razdoblja analizirajući društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke prilike uz događaje koji su obilježili njihov početak i kraj.</p> <p>3.2 Povezuje historijske događaje i procese različitih konteksta istog historijskog razdoblja.</p> <p>3.3 Reda hronološki i sinhronizirano slike s odabranim historijskim osobama ili historijskim pojmovima i poredi važne događaje i postignuća iz različitih vremenskih razdoblja svjetske historije.</p> <p>3.4 Popunjava sinhroniziranu tabelu iz svjetske historije podacima iz regionalne i evropske historije.</p>	<p>3.1 Daje kritički osvrt na obilježja određenih historijskih razdoblja analizirajući društvene, privredne, kulturne, religijske i političke prilike.</p> <p>3.2 Utvrđuje povezanosti historijskih događaja i procese različitih konteksta istog historijskog razdoblja.</p> <p>3.3 Analizira historijske događaje i ličnosti, upoređujući ih u istom ili različitim historijskim periodima.</p>
---	---	--	---	--	---

<p>Načini mijenjanja perspektiva ovisno o vremenu i prostoru</p>	<p>4.1. Pobraja primjere utjecaja antičkog razdoblja na sadašnjost.</p>	<p>4.1 Poredi pojedine oblike (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke, te svakodnevni život)⁶ društva u starom i srednjem vijeku.</p>	<p>4.1 Poredi pojedine oblike (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke, te svakodnevni život) društva u starom, srednjem i novom vijeku.</p>	<p>4.1. Poredi sadašnjost s prošlošću procjenjujući posljedice.</p> <p>4.2 Analizira određene historijske događaje iz vremena u kojem su nastali, a ne s gledišta današnjice.</p> <p>4.3 Naznačuje ključne prekretnice u svjetskoj historijipotkrepljujući ih dokazima o tome do kojih je promjena došlo i koje su posljedice tih promjena. SGK</p>	<p>4.1. Analizira određene historijske događaje iz vremena u kojem su nastali i iz današnje perspektive.</p> <p>4.2. Daje kritički osvrt o prekretnicama, promjenama i posljedicama u historiji.</p>
---	---	---	--	---	--

⁶Samo jedan oblik u usporedbi dva doba.

OBLAST 3: HISTORIJSKO ZNANJE I RAZUMIJEVANJE: KONTINUITET I PROMJENA**Ishodi učenja**

1. Objašnjava kako su glavni događaji u vremenu povezani jedan s drugim, i rekonstruira, prati i tumači određene oblike (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke, te svakodnevni život) društva u različitim kontekstima kroz vrijeme i kroz različita historijska razdoblja.
2. Razumije trajanje nekih ideja u vremenu i kako preplitanjem određenih ideja i historijskih događaja može doći do novih historijskih obrazaca.
3. Utvrđuje na koji način dolazi do promjena u različitim historijskim razdobljima, objašnjava kako se neki oblici mogu promijeniti, dok drugi ostaju isti; razumije složenost promjena i njihov utjecaj ne samo na politiku i tehnologiju već i na vrijednosti i vjerovanja; utvrđuje ključne prekretnice u svjetskoj historiji i određuje uzroke koji su doveli do promjena i dugoročnih posljedica tih promjena.

Indikatori u skladu s uzrastom za:

Komponente	Kraj 6. razreda (11, 12 god.)	Kraj 7. razreda (12, 13 god.)	Kraj 8. razreda (13, 14 god.)	Kraj devetogodišnjeg obrazovanja i odgoja (14, 15 god.)	Kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18,19 god.)
Obilježja historijskih razdoblja i njihova međupovezanost	1.1 Opisuje obilježja prahistorije i staroga vijeka i ključne događaje u njima.	1.1 Opisuje obilježja srednjega vijeka i ključne historijske događaje u njemu. 1.2 Određuje neke oblike društva koji su se promijenili i one neke koji su ostali isti kroz vrijeme. 1.3 Razlikuje ulogu i doprinos pojedinaca i grupa u društvenim, kulturnim i religijskim događanjima i aktivnostima.	1.1 Određuje neke oblike društva koji su se promijenili i neke koji su ostali isti kroz vrijeme u različitom kontekstu (na nekoliko primjera jednog društva). 1.2 Povezuje određeni historijski događaj s društvenim, političkim i ekonomskim kontekstom u kojem je nastao. 1.3 Ispituje ulogu i doprinos pojedinaca i grupa društvenim, kulturnim i religijskim dešavanjima i aktivnostima.	1.1 Poređi određene oblike društva kroz historijska razdoblja i regije, kako bi utvrdio probleme koji traju. 1.2 Tumači kretanja stanovništva npr. glavne nacionalne i međunarodne migracije, mijenjanje različitih oblika životnih sredina i naselja i sukobe među grupama stanovništva, kao i širenje ideja, tehnoloških inovacija i robe koristeći različite mape i dokumente.	1.1 Analizira obilježja društva kroz različita historijska razdoblja.međusobno ih upoređuje. 1.2 Raspravlja o kontinuitetu razvoja društva i utjecajima na promjene u društvu kroz različita historijska razdoblja.

<p>blici društva u historijskom vremenu i kroz različita historijska razdoblja</p>	<p>2.1 Prepoznaje određene oblike društva u prahistoriji i starom vijeku.</p>	<p>2.1 Poredi različite oblike društva (društveni, ekonomski, kulturni, religijski, politički, te svakodnevni život) u prošlosti i sadašnjosti.</p>	<p>2.1 Poredi različite oblike društva (društveni, ekonomski, kulturni, religijski, politički, te svakodnevni život) u prošlosti i sadašnjosti, kao i između dva historijska doba.</p> <p>2.2 Objašnjava dinamiku kulturoloških promjena i utjecaj interakcije različitih kultura na kulture širom svijeta.</p>	<p>2.1 Raspravlja o određenim oblicima društva (društvenom, ekonomskom, kulturnom, religijskom, političkom, te svakodnevnom životu) od staroga vijeka do savremenog doba.</p> <p>2.2 Procjenjuje uzroke promjena određenih oblika društva analizirajući utjecaje različitih konteksta na historijske događaje kroz historijsko vrijeme.</p> <p>2.3 Daje kritički osvrt na promjene u širem historijskom kontekstu i kontekstu životne sredine.</p> <p>2.4 Ispituje (istražuje) i poredi društvene, kulturne, političke, ekonomske i religijske norme i vrijednosti zapadne civilizacije s drugim kulturama u svijetu.</p>	<p>2.1 Procjenjuje oblike društava (društveni, ekonomski, kulturni, religijski, politički, te svakodnevni život) od starog vijeka do savremenog doba.</p> <p>2.2 Poredi ideje koje su utjecale na pojavu promjena u društvu.</p> <p>2.3 Daje kritički osvrt o različitim idejama kroz historijska razdoblja.</p>
---	---	---	---	---	--

<p>Razumijevanje prirode historijskih promjena i utjecaja prošlosti na kasnija zbivanja</p>	<p>3.1 Prepoznaje šta je iz antičkog razdoblja ostalo sačuvano do danas (savremeno doba).</p>	<p>3.1 Objašnjava šta je iz srednjeg vijeka ostalo sačuvano do danas (savremenog doba).</p>	<p>3.1 Poređi sličnosti i razlike antike, srednjeg vijeka i novog vijeka i utvrđuje međusobne utjecaje ovih razdoblja.</p> <p>3.2 Analizira i utvrđuje uzrok i posljedice promjena veličine i sastava porodica, obrazaca migracija, raspodjela bogatstava i promjena u privredi.</p>	<p>3.1 Poređi i sučeljava različite vrste ideja, vrijednosti, ličnosti, institucija i obrazaca ponašanja u svakodnevnom životu otkrivajući sličnosti i razlike među njima.</p> <p>3.2 Prosuduje i potkrepljuje dokazima kako promjena i razvoj ne dovode uvijek i do napretka društva.</p> <p>3.3 Bira ključna pitanja i probleme kroz raspravu te kvalificira interese, vrijednosti, gledišta i stajališta onih koji su dio tih pitanja i problema.</p> <p>3.4 Tumači događaje iz prošlosti u okviru konteksta u kojem se događaj odvijao, a ne u odnosu na savremene norme i vrijednosti.</p>	<p>3.1 Potkrepljuje argumentima historijske promjene i utjecaj na sveukupan razvoj društva.</p> <p>3.2 Analizira prekretnice svjetske historije, promjene i utjecaj na razvoj društva.</p> <p>3.3 Osmišljava prikaz o prekretnicama svjetske historije.</p> <p>3.4 Procjenjuje događaje iz prošlosti u kontekstu vremena u kojem su se dogodili poredeći ih s vrijednostima savremenog društva.</p>
--	---	---	--	---	---

OBLAST 4: HISTORIJSKO ZNANJE I RAZUMIJEVANJE: UZROČNO-POSLLJEDIČNI ODNOSI**Ishodi učenja**

1. Razumije i međusobno razlikuje uzrok i posljedicu određenih historijskih pojava.
2. Ukazuje na povezanost između određenih historijskih događaja i širih društvenih, ekonomskih i političkih pravaca i razvoja.
3. Razumije složenost historijskih uzroka i posljedica, kao i ograničenja da se utvrdi uzrok i posljedica.

Indikatori u skladu s uzrastom za:

Komponente	Kraj 6. razreda (11, 12 god.)	Kraj 7. razreda (12, 13 god.)	Kraj 8. razreda (13, 14 god.)	Kraj devetogodišnjeg obrazovanja i odgoja (14, 15 god.)	Kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18,19 god.)
Uzroci, posljedice i povezanost određenih historijskih događaja	<p>1.1 Povezuje uslove života i obilježja društva, kao i nastalih društvenih odnosa.</p> <p>1.2 Razlikuje uzrok od povoda određenih historijskih događaja.</p>	<p>1.1 Objašnjava kako svaki historijski događaj ima svoj uzrok, povod i posljedice (promjene).</p> <p>1.2 Razlikuje uzrok od povoda određenih historijskih događaja.</p>	<p>1.1 Objašnjava kako se uzroci i posljedice događaja razlikuju po važnosti i po utjecajima na promjene, npr. lokalni-globalni; trenutačni-dugoročni.</p>	<p>1.1 Procjenjuje razlike uzroka i posljedica događaja po važnosti i kategorijama, npr. trenutni-dugoročni-direktni-indirektni; lokalni-globalni.</p> <p>1.2 Objašnjava uzroke i potkrepljuje ih dokazima zašto je nešto nastalo, kao i koje su posljedice, koje prati kroz historiju.</p>	<p>1.1 Potkrepljuje argumentima vlastite stavove o uzročno-posljedičnim odnosima.</p> <p>1.2 istražuje i utvrđuje uzroke i posljedice određenog događaja.</p>

<p>Povezanost određenih historijskih događaja i šireg društvenog, ekonomskog i političkog konteksta</p>	<p>2.1 Navodi razloge nastanka ključnih događaja i prepoznaje posljedice i promjene tih događaja.</p>	<p>2.1 Opisuje uzroke nastanka određenog historijskog događaja i njegove posljedice te ih povezuje s promjenama u širem društvenom, ekonomskom i političkom kontekstu.</p>	<p>2.1 Opisuje i povezuje uzroke i posljedice određenog historijskog događaja i promjene koje je izazvao u društvenom, ekonomskom i političkom kontekstu.</p>	<p>2.1 Bira historijske događaje koji su bili značajni za današnja događanja (historijski su im prethodili) od onih koji nisu relevantni.</p>	<p>2.1 Daje kritički osvrt o posljedicama historijskih događaja na razvoj društva i privrede.</p> <p>2.2 Utvrđuje efekt historijskih događaja na promjenu političkih odnosa</p>
<p>Složenosti uzroka i posljedica historijskih događanja</p>			<p>3.1 Poredi uzroke i povode određenih historijskih događaja otkrivajući višestrukost njihovih utjecaja na posljedice historijskih događanja.</p>	<p>3.1. Razlikuje uzroke i posljedice, imajući na umu: višestruke uzroke određenog događaja; važnost utjecaja određenih osoba u historiji; utjecaj ideja, ljudskih interesiranja i vjerovanja; i utjecaj sreće, slučajnosti i iracionalnoga.</p>	<p>3.1 Procjenjuje efekt određenih ličnosti, ideja, ljudskih interesiranja i vjerovanja na složenost uzroka i posljedica.</p>

OBLAST 1:**HISTORIJSKI IZVORI I PROUČAVANJE HISTORIJE****Komponenta 1.**

Poznavanje i pronalaženje izvora

Komponenta 2.

Rad s izvorima: postavljanje pitanja o izvorima, pronalaženje podataka na temelju izvora, organiziranje, analiziranje i sinteza podataka

Komponenta 3.

Priopćenje o historijskom znanju i razumijevanju historije (pisanje historije, odgovaranje na pitanja)

Komponenta 4.

Tumačenje temeljeno na historijskim izvorima (kritički stav naspram prihvaćenih izvora)

Komponenta 5.

Efekt o prošlosti na osnovu arheoloških nalaza i sjećanja

ISHODI UČENJA:

1. Provodi školska istraživanja kako bi ispitao prošlost i sadašnjost
2. Pokazuje drugima historijsko znanje i razumijevanje.
3. Tumači prošlost na osnovu didaktički oblikovanih historijskih izvora i razumije šta sve može utjecati na pisanje historije; otkriva različita historijska stajališta na historijske događaje i određuje kontekst u kojem su ta stajališta nastala (kritičko mišljenje).

OBLAST 2:**HISTORIJSKO ZNANJE I RAZUMIJEVANJE: HISTORIJSKO VRIJEME I HRONOLOGIJA****Komponenta 1.**

Kategorije historijskog vremena (razlikovanje historijskog i kalendarskog vremena)

Komponenta 2.

Upotreba različitih načina prikazivanja historijskog vremena i historijskih događaja

Komponenta 3.

Historijska razdoblja i povezanost događaja u njima

Komponenta 4.

Načini mijenjanja perspektiva ovisno o vremenu i prostoru

ISHODI UČENJA:

1. Zna i razumije kategorije historijskog vremena.
2. Koristi se različitim načinima prikazivanja historijskog vremena i hronologije.
3. Razumije historijska razdoblja, kako su povezani događaji u njima, objašnjava glavne pravce, procese i probleme iz prošlosti smještajući ljude i događaje u vremenski i prostorni okvir.
4. Razumijmijenja stajališta zavisno o vremenu i prostoru.

OBLAST 3:**HISTORIJSKO ZNANJE I RAZUMIJEVANJE: KONTINUITET I PROMJENA****Komponenta 1.**

Obilježja historijskih razdoblja i njihova međupovezanost

Komponenta 2.

Oblici društva u historijskom vremenu i kroz različita historijska razdoblja

Komponenta 3.

Razumijevanje prirode historijskih promjena i utjecaja prošlosti na kasnija zbivanja

ISHODI UČENJA:

1. Objašnjava kako su glavni događaji u vremenu povezani jedan s drugim, i rekonstruira, prati i tumači određene oblike (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke, te svakodnevni život) društva u različitim kontekstima kroz vrijeme i kroz različita historijska razdoblja.
2. Razumije trajanje nekih ideja u vremenu i kako preplitanjem određenih ideja i historijskih događaja može doći do novih historijskih obrazaca.
3. Utvrđuje na koji način dolazi do promjena u različitim historijskim razdobljima, objašnjava kako se neki oblici mogu promijeniti, dok drugi ostaju isti; razumije složenost promjena i njihov utjecaj ne samo na politiku i tehnologiju već i na vrijednosti i vjerovanja; utvrđuje ključne prekretnice u svjetskoj historiji i određuje uzroke koji su doveli do promjena i dugoročnih posljedica tih promjena.

OBLAST 4:**HISTORIJSKO ZNANJE I RAZUMIJEVANJE: UZROČNO-POSLEDIČNI ODNOSI****Komponenta 1.**

Uzroci, posljedice i povezanost određenih historijskih događaja

Komponenta 2.

Povezanost određenih historijskih događaja i šireg društvenog, ekonomskog i političkog konteksta

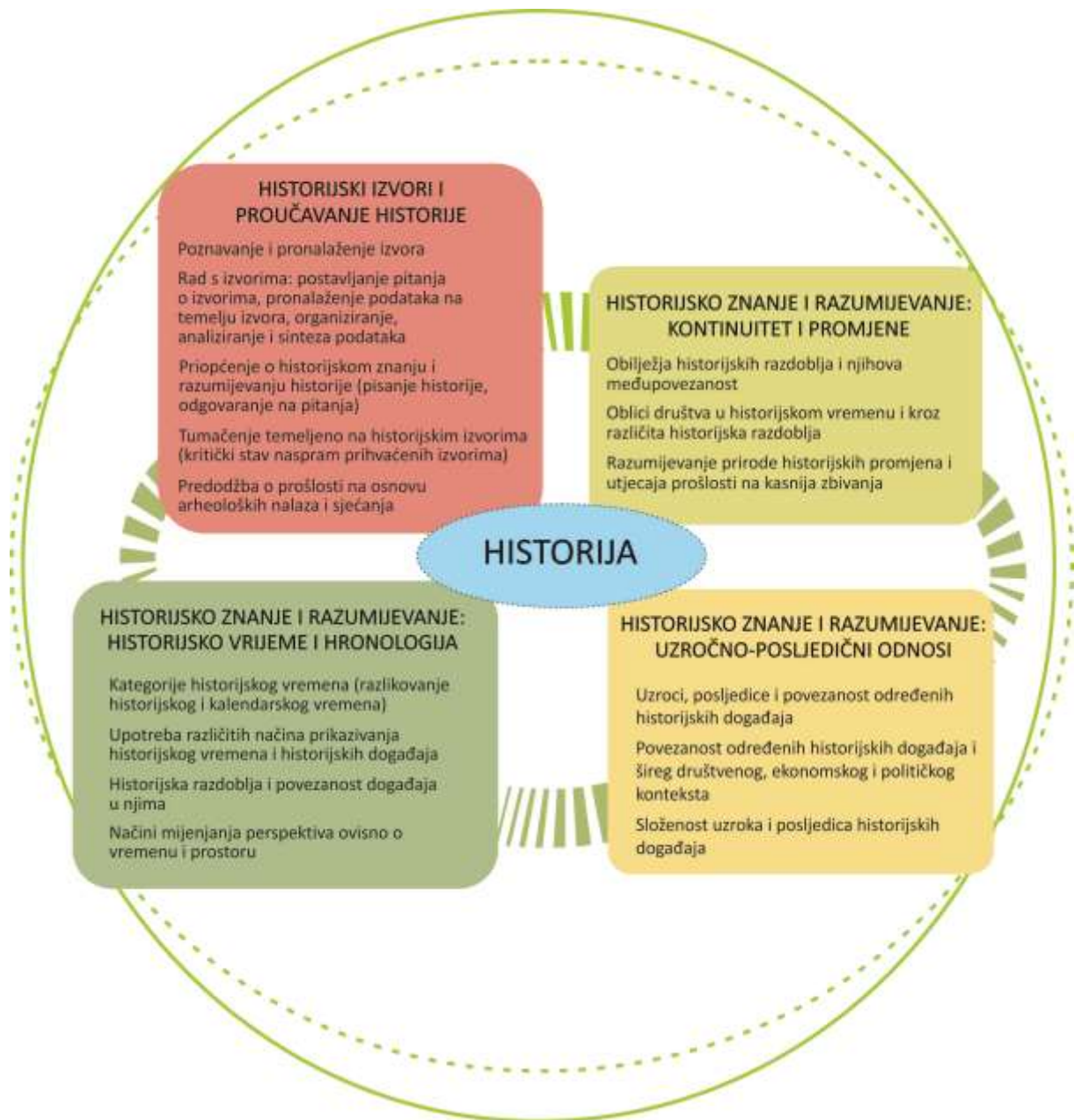
Komponenta 3.

Složenosti uzroka i posljedica historijskih događanja

ISHODI UČENJA:

1. Razumije i međusobno razlikuje uzrok i posljedicu određenih historijskih pojava.
2. Ukazuje na povezanost između određenih historijskih događaja i širih društvenih, ekonomskih i političkih pravaca i razvoja.
3. Razumije složenost historijskih uzroka i posljedica, kao i ograničenja da se utvrdi uzrok i posljedica.

Oblasti i komponente

KLJUČNE KOMPETENCIJE – PROŽIMAJUĆE TEME ZA HISTORIJU

<p>a. Matematička pismenost</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sposobnost i spremnost korištenja matematičkih oblika mišljenja (logičko i prostorno razmišljanje) i prikazivanja (formula, modela, konstrukcija, grafikona/dijagrama) koja imaju univerzalnu primjenu kod objašnjavanja i opisivanja stvarnosti • Poznavanje matematičkih pojmova i koncepata, uključujući najvažnije geometrijske i algebarske teoreme • Poštivanje istine kao temelja matematičkog razmišljanja
<p>Učiti kako se uči</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijanje odgovornosti za vlastito učenje, samoprocjenu i definiranje vlastitih ciljeva učenja: <ul style="list-style-type: none"> ➤ razvijanje savjesti o vlastitim mogućnostima i o vlastitim jakim i slabim stranama, stilovima učenja, inteligencijama kao i sposobnosti identificiranja vlastitih potreba radi primjene vlastitih strategija i procedura u procesu učenja • Razvijanje sposobnosti popravljanja, poboljšavanja (samoregulacija): <ul style="list-style-type: none"> ➤ preplaniranje, izvršenje, kontrola, korekcija različitih oblika komunikativnih aktivnosti (recepcije, interakcije, produkcije, medijacije) • Upotreba različitih metoda i strategija učenja⁷: <ul style="list-style-type: none"> ➤ poznavanje i svjesno korištenje različitih strategija učenja ➤ omogućavanje učeniku da stekne sposobnost otkrivanja svog najuspješnijeg i najbržeg načina za učenje, da odabere različite mogućnosti i da ih najbolje primijeni u praksi ➤ razvijanje kritičkog stava o tome što učenik u školi uči i o vlastitom procesu učenja ➤ sposobnost organizacije i uređivanje vlastitog učenja, razvijanje upornosti ➤ razvijanje samomotivacije, samopouzdanja, potrebe za kontinuiranim učenjem
<p>Socijalna i građanska kompetencija</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznavanje vlastitih emocija, zanimanje za druge kulture i njihovo poštovanje • Razumijevanje vlastitog narodnog identiteta i sebe kao pripadnika određene zajednice i u interakciji s kulturnim identitetom Evrope i ostatka svijeta • Svijest o evropskom i svjetskom kulturnom nasljedstvu i o kulturnoj i jezičkoj raznolikosti svijeta • Poznavanje lingvističkih i kulturnih posebnosti društva i zajednica u kojim se govori određeni strani jezik • Razvijanje svjesnosti i razumijevanja sociokulturnih i međukulturnih pravila i norma upotrebe stranog jezika, i razvijanje odgovarajućih strategija za komunikaciju, interpretaciju i korištenje poruka u skladu s ovim pravilima i normama (sociolingvistička kompetencija) <ul style="list-style-type: none"> ➤ Uvažavanje karakterističkih crta društvenih odnosa (pozdravi, način obraćanja) ➤ Uvažavanje pravila lijepog ponašanja (izraziti zahvalnost, naklonost, podijeliti brigu, radost, itd.) ➤ Uvažavanje razlika u jezičkim registrima (nivoi formalizma)

⁷ Upotreba strategija pretpostavlja primjenu metakognitivnih vještina učenja.

	<ul style="list-style-type: none"> ☞ Sposobnost prepoznavanja dijalekta i akcenta (naglasaka) kroz leksičke, gramatičke, fonološke, glasovne, paralingvističke elemente (npr. govor tijelom) ☞ Konstruktivno komuniciranje i poštovanje u društvenim situacijama, međusobna komunikacija
<p style="text-align: center;">Kulturna svijest i kulturno izražavanje</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Izbjegavanje stereotipa, primanje kompromisa, razvijanje ličnog integriteta i poštovanje integriteta drugih, primjerno samopouzdanje • Konstruktivno izražavanje vlastitog mišljenja i frustracija, sposobnost empatije • Poznavanje najznačajnijih kulturnih dostignuća, uključujući i pop-kulturu, cijenjenje umjetničkog rada i kulturnih događaja • Uvažavanje i uživanje u umjetničkim djelima i izvedbama i razvijanje osjećaja za lijepo
<p style="text-align: center;">Kreativno-produktivna kompetencija</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijanje kompleksnog mišljenja: <ul style="list-style-type: none"> ☞ sažimanje, generaliziranje, podrška upotrebi viših kognitivnih sposobnosti kao što su analiza, sinteza, vrednovanje, upotreba kritičkog mišljenja (razlikovanje između činjenica i mišljenja, argumentiranje teza) ☞ upotreba logičnog strukturiranja i nizanja argumenata • Razvijanje kreativnosti i potrebe za izražavanjem te osjećaj za estetske vrijednosti: <ul style="list-style-type: none"> ☞ proizvodnja i povezivanje različitih ideja, proizvodnja pretpostavki i različitih proizvoda • Razvijanje otvorenosti različitog kulturnog izražavanja i pripremljenosti za razvijanje vlastite kreativnosti i sposobnosti izražavanja: <ul style="list-style-type: none"> ☞ sposobnost toleriranja suprotnih ideja ☞ donošenje zaključaka nezavisno ☞ razvijanje pozitivnog stava i spremnosti za relativiziranje vlastitog stanovišta i sistema vrijednosti, razvijanje spremnosti za otklon u odnosu na ustaljena ponašanja prema drugim kulturama • Podrška radoznalosti, želji za novim znanjima: <ul style="list-style-type: none"> ☞ omogućavanje izražavanja vlastitih misli, ideja, emocija; ☞ razvijanje sposobnosti posmatranja, učestvovanja i integriranja novih iskustava i spremnosti za mijenjanje prethodnih.

Literatura

- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini (2003)
- Zakon o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (2007)
- Sporazum o zajedničkoj jezgri NPP-a (2003)
- Smjernice za pisanje i ocjenu udžbenika povijesti za osnovne i srednje škole u Bosni i Hercegovini (SG BiH 05/07)
- Nastavni plan i program za osnovnu školu u Republici Srpskoj
- Nastavni plan i program za devetogodišnje osnovne škole na hrvatskomu jeziku u Bosni i Hercegovini
- Okvirni nastavni plan i program za obavezno devetogodišnje osnovno obrazovanje u Federaciji BiH
- Nastavni plan i program za osnovnu školu Brčko distrikta BiH
- Preporuke Vijeća Europe (Preporuka Rec (2001)15 o podučavanju povijesti u Europi dvadeset i prvog stoljeća)
- Bloom, B. S. (Ed.), Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals: Handbook I, Cognitive domain, Longmans, Green, New York, 1956.
- Revidirana Bloomova taksonomija
- Ključne kompetencije i životne vještine u Bosni i Hercegovini, Sarajevo (2011)
- vić I. (1992): Teorije mentalnog razvoja i problemi ishoda obrazovanja, Psihologija, 3-4, str. 7-35.
- Ivić I., Pešikan A., & Antić S. (2003). Aktivno učenje 2. Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Beograd
- Izveštaj o pregledu postojećih ZJNPP-a i nastavnih planova i programa za devetogodišnje osnovne škole u BiH, Osiguranje kvalitete u obrazovanju u BiH (2009)
- Karge Heike & Katarina Batarilo: Reform in the Field of History in Education - Bosnia and Herzegovina. Modernization of History Textbooks in Bosnia and Herzegovina: From the Withdrawal of Offensive Material from Textbooks in 1999 to the New Generation of Textbooks in 2007/2008, July 2008
- Karge Heike: 20th Century History in Textbooks of Bosnia and Herzegovina: An Analysis of Books used for the Final Grades of Primary School. April 2008
- Marzano, R. J., Pickering, D.J., & Pollock, J. E. (2001), Classroom instruction that works: Research-based strategies for increasing student achievement. Alexandria: ASCD-
- Pešikan A. (2000): Psihološki pristup aktivnom učenju istorije na osnovnoškolskom nivou, doktorska teza, Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Beograd
- Slavin R. E. (2000), Educational psychology: Theory and practice (Sixth edition). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon
- Stradling R. (2002), Teaching 20th-century European history. Strasbourg: Council of Europe Publishing
- Strateški pravci obrazovanja u BiH s planom implementacije 2008–2015 (2008)
- Vigotski L (1996). Problemi opšte psihologije. Sabrana dela, tom drugi. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Vizek-Vidović, V., Rijavec M. Vlahović-Štetić, V. i Miljković, D. (2003). Psihologija obrazovanja. Zagreb: IEP-VERN
- Yeomans, J. & Arnold, C. (2006). Teaching, learning, and psychology. London: David Fulton Publishers

AGENCIJA ZA PREDŠKOLSKO,
OSNOVNO I SREDNJE OBRAZOVANJE

Izdavač:

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Za izdavača:

Maja Stojkić, direktorica Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Lektura:

Senka Ahmetović-Palić

DTP:

APOSO